

Maria Kycler

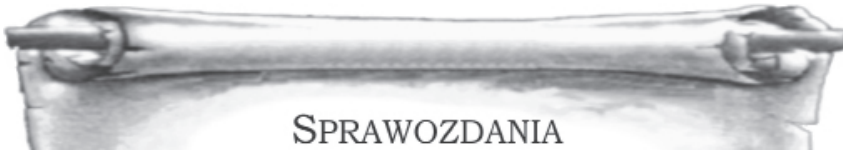
Marc Chagall - ilustrator : wystawa w Museum Thyssen-Bornemisza i Fundacji Caja Madrid w Madrycie

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 4/4, 135-138

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

MARIA KYCLER

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego

MARC CHAGALL – ILUSTRATOR. WYSTAWA W MUSEUM THYSSEN-BORNEMISZA I FUNDACJI CAJA MADRID W MADRYCIE

Muzeum Thyssen-Bornemisza – jedna z najważniejszych i najbogatszych na świecie prywatnych kolekcji dzieł sztuki – we współpracy z Fundacją Caja Madrid zorganizowało w dniach od 14 lutego do 20 maja 2012 roku czasową wystawę *Chagall*. Jej kurator, Jean-Louis Prat¹, za główny cel tej pierwszej dużej retrospektywnej ekspozycji w Hiszpanii postawił przypomnienie publiczności dorobku Marca Chagalla (1887-1985) i podkreślenie roli jaką odegrał on w historii sztuki. Zgromadzone prace – 265 obrazów, grafik, rzeźb i ceramiki² – ułożone w porządku chronologicznym, w pełni ukazały drogę twórczą artysty i kształtowanie się jego indywidualnego stylu na tle dwóch wojen światowych, rewolucji rosyjskiej oraz powstania państwa Izrael. Wprowadzające do ekspozycji *Kalendarium życia i twórczości M. Chagalla* oraz narracja płynąca z audioprzewodników, umożliwiły zwiedzającemu lepszą percepcję wystawionych dzieł i ich „zanurzenie” w historii i polityce.

J.-L. Prat formalnie podzielił wystawę na dwie części. W salach wystaw czasowych Muzeum Thyssen-Bornemisza ułożył ekspozycję zatytułowaną *Drogą poezji*, która dokumentuje dokonania twórcze Chagalla z lat 1909-1947. Widzowie – w dziewięciu sekwencjach – mogli prześledzić kształtowanie się stylu malarza i grafika od czasów jego studiów w Petersburgu, poprzez artystyczne doświadczenia francuskie, aż po przymusową emigrację do Stanów Zjednoczonych, gdzie schronił się przed Holokau-

1 Jean-Louis Prat kieruje - wspólnie z wnuczką artysty Meret Meyer-Graber - paryskim Comité Chagall, certyfikującym autentyczność prac malarza.

2 Prace pochodzą z 20 muzeów z całego świata, m.in. nowojorskich MoMA i Guggenheim, Kunsthaus w Zurychu, Tate Modern w Londynie, Centre Pompidou w Paryżu i Tel Aviv Museum of Art oraz kolekcji prywatnych, w tym rodziny Chagalla.

stem. Zaprezentowano tu zarówno pierwsze naiwno-realistyczne obrazy jak i prace tworzone w duchu *École de Paris*, z wyraźnie zaznaczonym – w palecie, formie i plastycznej organizacji płócien – wpływem fowizmu i kubizmu, a także symbolizmu, ekspresjonizmu i surrealizmu. To stopienie inspiracji czerpanych z różnych kierunków sztuki nowoczesnej połączone z poetycką wyobraźnią, nasyconą wspomnieniami z dzieciństwa i młodości, wzbogacone wizjami wysnutymi ze snu, fantazji, a także bieżących zdarzeń historycznych, zdecydowało o stworzeniu niepowtarzalnego języka poetyckiej metafory Chagalla³.

Galeria Fundacji Caja Madrid udostępniła publiczności drugą część ekspozycji, której nadano tytuł *Wielka gra kolorów*. Zgromadzone tu prace – w siedmiu sekwencjach tematycznych – dokumentowały poszukiwania twórcze i ewolucję artystyczną Chagalla z lat 1948-1985. J.-L. Prat obok malarstwa i grafiki umieścił także rzeźby i ceramikę. Uwaga widzów została nakierowana na niezwykłą – niezależnie od tworzywa – kolorystykę prac. Szczególnie intrygujące zestawienie stanowiły grafiki (nasycone czernią, różnymi odcieniami szarości i kontrastującej bieli) skonfrontowane z barwnymi litografiami oraz ze „śródziemnomorskim światłem” przenikającym obrazy olejne i gwasze. Zaproponowany wybór prac podkreślił paletę Chagalla i jej ekspresyjny koloryt – szmaragdową zieleń, nasycone błękity i kobalty, szkarłatną czerwień harmonijnie połączone z chłodnymi różami i fioletami czy złotymi żółcieniami.

Wystawa *Chagall* dała świadectwo wszechstronności artysty, tworzącego w różnych technikach. Tematyka zeszytu skłania do bliższego zaprezentowania dokonań Chagalla-illustratora. Twórca ten należy bowiem do grona najwybitniejszych grafików XX wieku, zajmujących się ilustracją książkową. Stworzył materiał ilustracyjny m.in. do *Biblii*, *Dafnis i Chloe* Longosa, *Odysei* Homera, *Baśni z tysiąca i jednej nocy*, *Dekameronu* Boccaccia, *Bajek* Jeana de La Fontaine'a, *Martwych dusz* Mikołaja Gogola, *Siedmiu grzechów głównych* Jeana Giraudoux czy *Et sur la terre...* André Malrauxa.

Realizacją cykli ilustracji książkowych zainteresował Chagalla Ambroise Vollard (1866-1939)⁴. Artysta, wówczas jeszcze nie znając techniki barwnej litografii, podjął się w latach 1923-1927 wykonania ok. 118 grafik do francuskiego przekładu *Martwych dusz* Gogola. Wystawa zaprezentowała 20 akwafort na papierze wydanych przez Tériade'a (1897-1983)⁵ w roku 1950 (egz. 90/368). Z prac – uznanych za arcydzieło XX-wiecznej grafiki – emanuje irracjonalność prozy Gogola. Postaci bohaterów, będące swo-

3 Sam Chagall nazywał swe obrazy „malowaną poezją” i tak też był odbierany przez współczesnych mu poetów i pisarzy.

4 Znany paryski kolekcjoner sztuki, marszand i wydawca; przyjaciel P. Cézanne'a, P. Picassa, P. Gauguina i V. van Gogha.

5 Tériade czyli Stratis Eleftheriades - krytyk sztuki, mecenas i wydawca; założył firmę wydawniczą Verve, która opublikowała 26 książek artystycznych.

istą hiperboliczno-groteskową ilustracją ułomności ludzkich zostały jednak przez Chagalla częściowo zdematerializowane; obok słabości, podłości i szpetoty moralnej pojawia się w nich wyzwalająca siła nieokiełznanego życia – elementy komiczne i wewnętrzna radość, przez które przebijają obrazy mieszkańców i przedmieść rodzinnego Witebska.

A. Vollard – dostrzegając silne pokrewieństwo pomiędzy estetyką Chagalla a La Fontaine'a – zlecił mu zilustrowanie *Bajek*. Sporządzone w latach 1927-1930 – według własnych gwaszy - miedzioryty i akwaforty dopiero w roku 1950 trafiły do luksusowej publikacji, przygotowywanej przez Tériade'a dla wydawnictwa Verve. Spod prasy Drukarni Narodowej w roku 1952 wyszła monumentalna edycja, zawierająca zestawienie 100. tekstów klasycznych bajek ze 104. akwafortami. Ekspozowane na madryckiej wystawie ilustracje – gwasze, akwarele oraz akwaforty (egz. 48/100) – dowodzą ścisłego dialogu pomiędzy tekstem a sferą wizualną, podkreślają poetycką metaforę nowoczesnego malarstwa i grafiki, ich jednoczesną barwność i delikatność oraz realizm i fantazję; poprzez oniryczny świat Chagalla ujawniają siłę oddziaływania poezji La Fontaine'a.

Kolejnym wspólnym projektem Vollarda, Chagalla i Tériade'a, którego efekty można było podziwiać w Muzeum Thyssen-Bornemisza była ilustrowana Biblia Hebrajska. W opinii krytyki Biblia jest sercem dzieła Chagalla, a jednocześnie jednym ze szczytowych osiągnięć w historii sztuki graficznej. Pracę nad cyklem 105. akwafort⁶ artysta prowadził w latach 1931-1939 oraz 1952-1956; w 1931 roku odwiedził Palestynę, Egipt i Syrię aby odkryć źródła religii żydowskiej i chrześcijańskiej, a także w bezpośredni sposób doświadczyć kontaktu z barwami i światłem Ziemi Świętej⁷. Ostatecznie dwutomową Biblię zilustrowaną całostronicowymi rycinami wydał Tériade w roku 1956. Wystawa zaprezentowała 26 pełnych mistycyzmu akwafort (egz. 18/100 i egz. 20/100), będących wizjonerskim objawieniem ludzkiego wymiaru 24. ksiąg *Starego Testamentu*.

Powojenne dokonania Chagalla-illustratora udostępniła galeria Fundacji Caja Madrid, w sekwencji zatytułowanej *Książki*.

Zaliczane do arcydzieł literatury światowej *Baśnie z tysiąca i jednej nocy* stały się źródłem inspiracji dla wielu artystów. Również Chagall sięgnął po ten anonimowy zapis ludowej literatury arabskiej, ilustrując go w roku 1948 cyklem barwnych litografii. Wystawione 12 prac (egz. 62/90) charakteryzuje płynność i miękkość formy, zaś wysnute z baśni, fantazji i snu wizje podkreśla bogata paleta barw. Na kanwie osadzonego w sielankowych realiach romansu Longosa *Dafnis i Chloe* w 1961 roku powstały

6 Część z nich była retuszowana gwaszem.

7 Emocje i barwy utrwalił w tworzonych na miejscu gwaszach, które poprzedziły późniejsze akwaforty.

42 litografie; zaprezentowany na ekspozycji wybór 10. z nich znakomicie odzwierciedla arkadyjski świat marzeń, jego łagodność i nastrojowość; uwagę zwracają eteryczne, zmysłowe i zwiewne formy i odcienie.

Przegląd ilustratorskich dokonań Chagalla zamyka artystyczny i symboliczny reportaż z hiszpańskiej wojny domowej. Są to cztery spośród piętnastu – stworzonych w roku 1977 techniką akwaforty i akwatinty - ilustracji do *Et sur la terre...* A. Malrauxa (egz. 195). Czarno-białe grafiki, wykonane zgodnie ze wskazówkami walczącego po stronie republikanów Malrauxa, oddają chaos, cierpienie i okrucieństwo konfliktu.